

המערכה נגד איראן: משמעויות אסטרטגיות לישראל ולמזרח התיכון

11.03.2026 | ד"ר עדי שורץ written by

עיקרי הדברים

- מטרת העל של המערכה היא החלפת המשטר באיראן. ללא שינוי יסודי זה לא ניתן יהיה להתמודד באופן אפקטיבי עם האיום האיראני.
- בטווח הקרוב יש להתמקד בהשגת הישגים צבאיים מדידים: פגיעה בתוכנית הגרעין, במערך הטילים וברשת השלוחים של איראן.
- קיים חלון זמן מוגבל להשגת הישגים משמעותיים, בשל מגבלות משאבים אפשריות ולחצים פוליטיים וכלכליים בארה"ב.
- המלחמה עשויה לפתוח פתח לשינויים מבניים במזרח התיכון, אך יש לנקוט זהירות בכל הנוגע לשינוי גבולות אזוריים העלולים לערער את היציבות.
- בזירה הלבנונית יש להגדיר שתי מטרות מרכזיות: השבת השקט ליישובי הצפון ויצירת תנאים להסדרה מדינית יציבה מול לבנון.
- קיימת אפשרות לפערים בין ישראל לבין ארה"ב אם המלחמה תתארך, ולכן יש לשמר תיאום הדוק ולבחון מנגנונים משותפים לפיקוח על איראן לאחר המלחמה.
- המלחמה היא חלק ממאבק רחב יותר בין הציר האיראני-רוסי-סיני לבין הסדר האזורי שמובילה ארה"ב, והיא מדגישה גם את חולשתם של מוסדות בינלאומיים קיימים.
- לצד הסיכונים, המלחמה יוצרת גם הזדמנויות אזוריות וגיאוגרפיות עבור ישראל, ובהן חיזוק שיתופי פעולה אזוריים וקידום פרויקט המסדרון הכלכלי IMEC.

מבוא

לנוכח ההתפתחויות בזירות איראן, לבנון והמזרח התיכון כולו, התקיימה ביום ראשון 8 במרץ 2026 במכון משגב לביטחון לאומי ולאסטרטגיה ציונית הערכת מצב מיוחדת בהשתתפות חוקרי המכון. מטרת הדיון היתה לבחון את השלכות המלחמה המתפתחת על ישראל, על המערכת האזורית ועל המערכת הבינלאומית, ולגבש הערכות והמלצות מדיניות לטווח הקצר, הבינוני והארוך. מסמך זה מסכם את עיקרי התובנות שעלו במהלך הדיון בנוגע למערכה באיראן, לזירה הלבנונית, ליחסי ישראל-ארה"ב ולשינויים האפשריים במערכת האזורית והבינלאומית.

זירת איראן

יש להבחין בין המטרות הצבאיות לבין המטרות המדיניות של המלחמה. בראש המטרות המדיניות עומדת החלפת המשטר באיראן. המשך משטר הסנקציות על איראן עשוי לסייע בכך, שכן הן מחלישות את המשטר מבפנים ומאפשרות במקביל בניית אופוזיציה עמידה. עם זאת, מדובר בתהליך שיכול להימשך חודשים ארוכים ואף יותר.

בטווח הזמן הקרוב יש להתמקד בהשגת הישגים צבאיים מדידים שניתן לכמת: פגיעה בתוכנית הגרעין, במערך הטילים וברשת השלוחים של איראן. לאחר מכן יש לשקול הקמת משטר פיקוח אפקטיבי שימנע את שיקום היכולות האלה.

יש למנוע מצב שבו איראן תוכל להציג את עצם העמידות תחת התקיפות כהישג. בתפיסה האיראנית עצם היכולת להפגין עמידות תחת התקיפות עשויה להיות מוצגת כניצחון, דבר העלול לפגוע בהרתעה הישראלית.

בטווח המידי יש להביא בחשבון גם מגבלות משאבים. בחודש הקרוב ייתכן מחסור במיירטים ובחימושים הן בישראל והן בארה"ב, ועל שתי המדינות להיערך לכך.

קיים חלון זמן מוגבל להשגת הישגים משמעותיים. ישנם גורמים שעשויים לקצר את המלחמה, בהם לחץ פוליטי פנימי בארה"ב ועליות מחירים בעקבות האמרת מחירי הנפט. על ישראל לפעול להשגת הישגים משמעותיים בזמן קצר ככל האפשר, גם אם הדבר מחייב פעילות במקביל ביותר מזירה אחת.

הפלת המשטר

מטרת העל של המערכה היא הפלת המשטר האיראני. אין להסתפק בפחות מכך, שכן ללא שינוי יסודי כזה לא ניתן יהיה להתמודד באופן אפקטיבי עם האיום ² כפי שניתן ללמוד מהניסיון מול חמאס וחיזבאללה.

בשלב זה מוקדם לקבוע אם הפעולות שביצעו עד כה ישראל וארה"ב מספיקות כהכנה להפלת המשטר. כדי להעריך זאת יהיה צורך לראות כיצד יגיב הציבור האיראני כאשר יתאפשר למפגינים לצאת לרחובות. בזמן ההפצצות הדבר מורכב יותר, ורק בשלב שבו תתאפשר התקוממות אזרחית ניתן יהיה להעריך אם נדרשת פעילות נוספת נגד מטרות המשטר או שהמחאה הפנימית תהיה אפקטיבית דיה. בשלב זה יש לעקוב אחר תגובת הציבור האיראני ולהיערך לאפשרות שתידרש פעילות נוספת נגד מטרות המשטר אם המחאה הפנימית לא תהיה מספקת.

היום שאחרי

יש להיערך כבר עתה לסוגיית "היום שאחרי" באיראן. על פי סקרים, כשליש מהציבור האיראני תומך ברזה פהלאווי, הנחשב לדמות הבולטת ביותר באופוזיציה. ישראל יכולה לשקול להמליץ על הקמת ממשלת מעבר בראשותו. יתרונו בכך שהוא מציג נרטיב של תקופת מעבר שבה ינהל את

המדינה בפועל עד שהעם האיראני יבחר מנהיג כרצונו, ולא במונחים של החזרת שלטון המלוכה [?] ובוודאי לא שלטון בעל סמכויות מוחלטות כפי שהיה בתקופת אביו.

יש לשקול מצב שבו בסיום המלחמה יהיה גם מרכיב של ענישה אסטרטגית כלפי המשטר התוקפן. בדומה למודל שנוצר לאחר מלחמות העולם במאה ה-20, העונש צריך להיות משמעותי, לרבות שלילת יכולות ונכסים טריטוריאליים. גם במקרה הנוכחי יש לבחון כיצד ניתן ליישם עיקרון זה, במיוחד לאור ההערכה כי בעת הנראית לעין ייתכן שינוי בתוך המשטר האיראני אך לא בהכרח החלפתו במשטר חדש לחלוטין. כחלק מהענשת התוקפן, יש לדרוש פיצויים לישראל על המיליארדים שהושקעו במלחמה.

המלחמה עשויה להיות אירוע בסדר גודל טקטוני עבור המזרח התיכון ולפתוח פתח לשינויים מבניים. בדיון עלתה האפשרות לחשוב מחדש על סוגיית הגבולות במזרח התיכון, למשל במקרה של עיראק, וכן על האפשרות להקמת מדינה כורדית. בנוסף, עלתה האפשרות לשקול הקמה של מנגנון אזורי למיעוטים במזרח התיכון החוששים מן האיום הסוני, ובהם נוצרים, דרוזים, מארוניים, עלוויים ואחרים.

עם זאת, יש לנקוט זהירות רבה בכל הנוגע לשינוי גבולות האזור. פעולה להקמת מדינה כורדית עלולה לפגוע במאמצים להפלת המשטר באיראן, שכן עבור הציבור האיראני שלמותה הטריטוריאלית של המדינה היא סוגיה רגישה במיוחד. העלאת רעיונות בדבר חלוקת איראן עלולה לפגוע במוטיבציה הפנימית לפעול נגד המשטר. בנוסף, איראנים רבים חוששים מאוד מן האיום הסוני. ביטול איראן כפי שאנו מכירים אותה כמדינה המובילה של העולם השיעי עלול ליצור גל הדף ולתת תנופה משמעותית לציר הסוני.

לבנון

הפעילות במקביל בזירות איראן ולבנון יוצרת מורכבות אסטרטגית המחייבת הגדרת מטרות ברורה בזירה הלבנונית. בזירה זו יש להגדיר שתי מטרות מדיניות מרכזיות: השבת השקט ליישובי הצפון והשגת הסכם שלום עם מדינת לבנון. לשם כך יש לפעול לפינוי האוכלוסייה שמדרום לליטני באופן שייצר לחץ משמעותי וייתכן שאף יביא למיטוט חיזבאללה. יש לגבש מדיניות שתשלב לחץ צבאי ודמוגרפי בדרום לבנון במטרה ליצור תנאים להסדרה מדינית יציבה.

המלחמה יוצרת הזדמנות לעצב מחדש את המציאות הטריטוריאלית בדרום לבנון. בדיון עלתה האפשרות לקבוע גבולות חדשים בלבנון ולהתייבב על נהר הליטני. לנוכח הנסיבות [?] המלחמה והשותפות המיוחדת עם ארה"ב [?] ניתן לשקול הרחבת הגבול ולא רק יצירת רצועת ביטחון. לצעד כזה קיימת גם הצדקה משפטית, בדומה למקרה של רמת הגולן: למדינה יש זכות לתפוס שטח שממנו הותקפה פעם אחר פעם, והיא רשאית להחזיק בו לאורך זמן.

הדילמה בין ההתמודדות עם איראן לבין ההתמודדות עם חיזבאללה היא במידה רבה מלאכותית. חיזבאללה הוא האיום הטקטי המיידי בעוד שאיראן היא הבעיה האסטרטגית

העומדת מאחוריו. יש לפעול בשני מישורים במקביל [?] פירוק היכולות של חיזבאללה ושבירת היכולת של איראן לבנות מחדש את מערכת השלוחים שלה באזור.

יחסי ישראל-ארה"ב

יש להבטיח תיאום הדוק במיוחד עם ארה"ב לאורך המלחמה. בהקשר זה יש להקפיד במיוחד על מניעת פגיעה בכוחות אמריקאיים ולהבטיח תיאום מלא הן במישור הצבאי והן במישור המדיני. יש לשמר מנגנוני תיאום הדוקים בין ירושלים לווינגטון בכל שלבי המערכה.

יש להיערך לאפשרות של פערים בין ישראל לבין ארה"ב באשר למטרות המלחמה אם היא תתארך. ככל שהמלחמה תימשך, עשויים להתגלע הבדלים בין שתי המדינות לגבי יעדיה וסיומה. לכן, רצוי להקדים תרופה למכה ולבחון כבר כעת מנגנונים שיאפשרו מסגרת מוסכמת להמשך ההתמודדות עם איראן. בהקשר זה ניתן לשקול הרחבת המנגנון של מועצת השלום (Board of Peace) גם לאיראן, כך שישמש מנגנון פיקוח וניטור למניעת שיקום יכולותיה. מנגנון כזה עשוי, במעלה הדרך, לשמש אף כמוסד חלופי לאו"ם.

התמיכה הציבורית בארה"ב במלחמה וב ישראל גבוהה, אך אינה מובטחת לאורך זמן. על אף קולות ביקורת מצד אישים כמו טאקר קרלסון ואחרים, המתנגדים למלחמה ולתמיכה בישראל, סקרים בקרב הרפובליקנים מצביעים על שיעורי תמיכה גבוהים [?] סביב 80%. עם זאת, רמת התמיכה עלולה להשתנות אם מספר האבדות האמריקאיות יגדל משמעותית או אם המלחמה תימשך זמן רב. יש להביא בחשבון את מגבלות התמיכה הציבורית בארה"ב ולפעול בהתאם לקצב ההתפתחויות בזירה האמריקאית.

המערכת הבינלאומית

למרות עוצמת האירועים, אין מדובר בשלב זה במלחמת עולם שלישית. הסיבה לכך היא שאין מעצמה גדולה כמו רוסיה או סין שמעורבת באופן ישיר במלחמה ונחלצת לעזרת איראן. הסבירות למעורבות ישירה של רוסיה או סין אינה גבוהה, וככל הנראה גם לא נראה בעת הקרובה פלישה סינית לטאיוואן. יש לראות במלחמה אירוע אזורי בעל השלכות בינלאומיות רחבות, אך לא כזה שמוביל בשלב זה לעימות ישיר בין המעצמות.

המלחמה משקפת מאבק רחב יותר בין שני מודלים גיאופוליטיים מתחרים. המאבק אינו מתמצה בעימות בין ישראל לאיראן בלבד. מדובר בעימות בין מודל "טבעת החנק" שבנו האיראנים [?] בגיבוי רוסי וסיני [?] לבין הציר הנגדי שמובילה ארה"ב, הנשען במידה רבה על רשת של הסכמי סחר ושיתופי פעולה כלכליים. יש להבין את המערכה כחלק ממאבק רחב יותר על עיצוב הסדר האזורי והבינלאומי.

תגובת אירופה ונאט"ו מדגישה את חולשתם של שחקנים מערביים מרכזיים. המלחמה ממחישה את פשיטת הרגל המוסרית והמעשית של אירופה ושל נאט"ו לנוכח תגובתם הרופסת לתוקפנות

האיראנית. מציאות זו מחזקת את החשיבות של שותפויות אזוריות ושל פעולה בהובלה אמריקאית.

ניכרת גם שחיקה ביחסים המיוחדים בין ארה"ב לבריטניה. בריטניה נהנתה לאורך שנים ממעמד מיוחד במסגרת שיתוף פעולה מודיעיני וביטחוני עם ארה"ב, אולם כיום ניתן לזהות היחלשות במעמד זה. ישראל יכולה לנצל את המומנטום כדי למלא חלק מן החלל שנוצר, אך הדבר מחייב עבודת מטה יסודית ומעמיקה.

המלחמה מדגישה גם את כישלון המוסדות הבינלאומיים הקיימים. לנוכח חוסר המסוגלות של האו"ם להתמודד עם המשבר, מתחדדת תחושת הכישלון של המבנה הבינלאומי הקיים. יש להבליט את הכישלון הזה ולהציג את "מועצת השלום" כמנגנון אפשרי שיכול לשמש בעתיד חלופה למערכת הבינלאומית הנוכחית.

שיתוף פעולה אזורי

הרחבת המעורבות האזורית במערכה עשויה לחזק את המערכה נגד איראן. יהיה מועיל אם מדינות נוספות יצטרפו למערכה, אפילו טורקיה, שכן הדבר עשוי להעמיק את הקרע בין מדינות אלו לבין איראן ולהקטין את הסיכוי לפיוס ביניהן בעתיד. יש לעודד מעורבות של שחקנים אזוריים נוספים במערכה כדי לבסס קואליציה רחבה יותר נגד איראן.

המלחמה יוצרת גם הזדמנויות גיאוגרפיות-כלכליות עבור ישראל. המלחמה מחזקת את פרויקט India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC) כחלופה אטרקטיבית עבור סוחרים. ישראל צריכה למנף את ההתפתחויות האלה כדי לאותת שהיא מחויבת לפרויקט ומתכוונת להשקיע את המשאבים הנדרשים כדי להפוך לנקודת מעבר מרכזית במסדרון זה.

תדמית ישראל

המלחמה יוצרת תפנית בתדמית הבינלאומית של ישראל. מאז אירועי 7 באוקטובר זוהתה ישראל במידה רבה עם האשמות בדבר רצח עם ופשעי מלחמה. לעומת זאת, במסגרת המערכה הנוכחית היא זוכה לשבחים על הירתמותה לטובת העם האיראני. יש לנצל את השינוי בתדמית הבינלאומית כדי לחזק את הלגיטימציה של ישראל בזירה הבינלאומית.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.